

Katsauksia ja keskustelua

Suomen EY-ratkaisun perustelujen ongelma

VEIKKO REINIKAINEN

1. Kansainvälisen työnjaon ja muun kansainvälisen vuorovaikutuksen syveneminen on ollut eräs pitkän ajan taloudellisen kehityksen keskeisimmistä taustavoimista. Kaupan kasvulle ja muille yhteyksille ovat taas luoneet edellytyksiä kauppapoliittiset ratkaisut ja kansainvälisten suhteiden järjestelmän yleinen kehitys. Asteittainen kulku kohti liberaalia kansainvälistä järjestystä on perustunut toisaalta historiallisiin kokemuksiin, mutta toisaalta ja tosiasiassa ensisijaisesti taloustieteellisen ajattelun saavutuksiin.

Tätä taustaa vasten tarkasteltuna on Aikakauskirjan niteeseen 1/1992 sisältynyttä keskustelua Suomen integraatoratkaisujen perusteista pidettävä erittäin tervetulleena. Suomalekin on v. 1992 tarjolla kolme ulkoisten taloussuhteiden kehittämisen vaihtoehtoa:

- (a) Jatkaminen vanhalta pohjalta, luottaen Efta-jäsenyyden ja 1970-luvulta periytyvän Efta & EY -yhteyden voimaan.
- (b) Voidaan katsoa, että on syytä olla mukana lupaavasti etenevässä ETA-hankkeessa, pyrkimättä kuitenkaan sitä pitemmälle.
- (c) Voidaan ajatella, että vaikka ETA on arvokas välivaiheen järjestelynä, on varsinaiseksi tavoitteeksi otettava EY:n jäsenyys.

Näköpiirissä on nyt niin merkittävä Suomen kansainvälisen aseman muutos, että tilannetta olisi ajateltava koko tämän vaihtoasetelman kannalta. Kaikissa tapauksissa on kysymys merkittävästä *järjestelmäratkaisusta*. EY:n jäsenyys on hyvä valinta jos $c > b > a$. Paremmuusjärjestystä $b > a$ pidetään nyt niin kiistat-

tomana, että huomio kohdistuu vain c/b -vertailuun. Kysymys on nyt mm. siitä, onko tiukasti taloudellisilla argumenteilla tässä yhteydessä yhä sama painoarvo kuin liberaalin ulkomaankauppajärjestelmän kehityksen alkuvaiheissa. Vastaus tähän ei ilman muuta ole myönteinen. On kysymys koko suomalaisen yhteiskunnan kehitysehtoja koskevasta ratkaisusta.

2. On lähdettävä siitä, että EY-jäsenyyden perustelu on tosiasiaissa varsin monivaihtainen. Jäsenyydestä keskusteltaessa olisi ensin tiedostettava, että argumentointi kulkee aina mittauksen edellä. Keskeisiä EY-ratkaisua puoltavia argumentteja ovat ilmeisesti seuraavat:

- Jäsenyyden avulla saavutetaan taloudellisia etuja muihin mainittuihin vaihtoehtoihin verrattuna. Kysymys on toisaalta muuten uhkaavien tappioiden välttämisestä, toisaalta mahdollisuudesta päästä osalliseksi käynnissä olevan kehityksen hyötyvaikutuksista.
- Jäsenyys antaa Suomelle entistä selkeämman aseman kansainvälisten suhteiden järjestelmässä, mihin liittyy mm. turvallisuuspoliittisia etuja.
- Jäsenyyden tapauksessa Suomi on mukana sellaisessa päätöksenteossa, jonka seurauksiin joka tapauksessa joudumme sopeutumaan.
- EY:n jäsenyys vahvistaa perinteisiä kulttuuriryhteyksiä ja antaa meille täysipainoisen mahdollisuuden olla mukana Euroopan henkisessä nousussa.

— Jäsenyyden tapauksessa saavat suomalaisetkin mahdollisuuden olla mukana eurooppalaisen kansalaisyhteisön (mm. *European Citizenship*) kehityksessä. Kysymys on tällöin siis siitä, millaiseksi suomalaiset tuntevat asemansa eurooppalaisina.

Kaikki nämä argumentit ovat mielestäni varsin painavia. Olisi perin outoa elleivät suomalaiset päätöksentekijät kiinnittäisi huomiota myös mainittuihin ei-taloudellisiin näkökohtiin.

Ei olisi yllättävää vaikka ei-taloudellisia perusteluja pidettäisiin jopa niin merkittävinä, että taloudellisen arvioinnin tehtäväksi jäisi vain sen osoittaminen, että jäsenyyteen ei liity merkittäviä taloudellisia uhkia tai suorastaan väistämättömiä tappioita.

3. Aikakauskirjassa 1/1992 julkaistut puheenvuorot antavat hyviä virikkeitä talouspainotteiselle jatkokeskustelulle. *Pertti Haaparanta* totesi nasevassa kirjoituksessaan valitsevansa kansalaisena mieluummin EY:n jäsenyyden kuin pelkän ETA-järjestelyn. Mitään taloudellisia perusteluja tälle kannanotolle hän ei toisaalta katsonut näkevänsä, eikä niitä hänen mukaansa löydy myöskään VATT-raportista. Haaparanta kritikoi varsinkin KESSU-malliin pohjautuvaa laskennallista analyysia, jonka väitetään mm. osoittavan, että jäsenyys lisäisi BKT:tä vuoteen 2005 mennessä noin 7 — 8 % ja loisi samalla noin 100 000 uutta työpaikkaa. Myös hintakehitykseen ja vaihtotaseeseen jäsenyys vaikuttaisi edullisesti. Haaparannan mukaan KESSU-malli ei sovellu tällaisten laskelmien tekemiseen ja VATT:in olisi muutenkin ollut syytä lähestyä aihetta aivan eri tavalla.

Vastanäkökohtia esittivät *Reino Hjerppe*, *Ilkka Kajaste* ja *August Leppä*. Hjerppe keskittyi lähinnä näkemuserojen pehmentämiseen. Numeerisen analyysin rajoitteita hän ei kiistänyt, mutta päähuomio hänen vastineessaan kohdistuu silti mallipohjaisen tarkastelun puolustamiseen. Ilkka Kajasteen puheenvuoro oli monivivahteisempi ja siinä korostettiin myös prosessinäkökulman merkitystä. Yllättäen Kajaste kuitenkin katsoi keskustelun osoittaneen, että "ekonomisteilta ei saa selvää vastausta". Vastauksista kannattaa kuitenkin keskustella

vasta kun on selvitetty, mitkä ovat tässä yhteydessä mielekkäät kysymykset ja mitkä siis tutkimuksen tavoitteet. VATT-ryhmän käsityksistä tässä suhteessa antoi ilmeisen edustavan kuvan August Lepän puheenvuoro. Sen johtavana ajatuksena näytti olevan ns. *Kelvinin* teesi: "When you cannot express it in numbers, your knowledge is of a meagre and unsatisfactory kind". (*Mc Closkey* s. 7.) Lepän esittämä tämän käsityksen perustelu toi samalla mieleen seuraavan vastahuomautuksen: "Yes, and when you can't measure, measure anyway". (*Frank H. Knight*.) Ylipäänsä oli hämmästyttävää todeta, että Haaparannan kritiikkiä pidettiin lähinnä teoreetikon "yleisenä numerovihamielisyysenä". Kysymys on kuitenkin paljon merkittävämmistä asioista, nimittäin siitä, mihin EY-jäsenyyden taloudellisten vaikutusten arvioinnissa on yleensä mielekästä pyrkiä.

Haaparannan kirjoitus on tässä suhteessa luotettavampi ohje kuin VATT:in selvitys tai sitä puolustelevat puheenvuorot. Olinkin sangen ilahtunut siitä, että Haaparanta tuli argumentoinnissaan niin lähelle ns. evolutionaarisen taloustieteen näkemyksiä. Toisaalta katson, että Haaparantakaan ei onnistunut todella osoittamaan miksi KESSU-tyyppinen lähestymistapa on täysin epätydyttävä. Selväksi ei myöskään tullut, mitä mallitarkastelun tilalle voidaan tarjota. Haaparannan käsitys, että EY-ratkaisulle ei oikeastaan ole taloudellisia perusteluja on myös aivan liian nihilistinen. Pyrin seuraavassa osoittamaan millaisen teoriapohjaisen analyysin avulla ratkaisua voidaan myös taloudellisesti perustella.

4. Keskustelu KESSU-mallin tuottamien tulosten mielekkyydestä liittyy yleiseen keskusteluun taloudellisen kehityksen *ex ante* kvantifioinnin mahdollisuudesta. Tätä ongelmaa ei taas ole syytä käsitellä yhtenä kokonaisuutena. Muutosten vaikutusten arvioinnissa on tehtävä ero "pienien muutosten" ja "suurten muutosten" välillä. Kansainvälisen talouden tutkimuksessa tätä korosti aikoinaan *James E Meade*, joka piti tärkeänä eroa marginaalisten ja rakenteellisten muutosten välillä (vrt. *Meade, Introduction ja Ch VIII*). Kvantifointi oli mahdollista vain marginaalisten muutosten tapauksessa. Rakenteellisten muutosten arviointia oli

taas pidettävä näkemyksellistä harkintaa harkintaa vaativana asiana. Meaden rakenteelliset muutokset olivat nekin vielä lähinnä resurssien allokation muutoksia, mutta Meaden erotelua voidaan tässäkin yhteydessä käyttää alustavana viitetapauksessa.

Edellä viitatu pienet ratkaisut merkitsevät marginaalisia muutoksia käytännöllisesti katsoen muuttumattomien institutionaalisten puitteiden oloissa. Tällöin on myös varsin ilmeistä millä aikatahtäyksellä muutosten seurauksia on arvioitava. Suuret ratkaisut taas merkitsevät uusia suuntaratkaisuja, ei vain suuria projekteja, vaan tyypillisesti koko institutionaalisen järjestelmän muutoksia. Ne tuovat niin paljon uutta, että niiden kompleksisten seurausten arviointi ei a priori voi perustua menneisyyttä koskevaan dataan. Muutosten seurauksia on ajateltava lähinnä hyvin pitkällä tähtäyksellä. Tulevan kehityksen sisältö ei aluksi voi olla kenenkään tiedossa, vaan päätökset merkitsevät, että tehdään vain tietty suuntaratkaisu ja uskotaan, että se luo edellytykset perusluonteeltaan odotetulle, jatkuvaa kokemuksista oppimista merkitsevälle kehitykselle.

Nyt näköpiirissä oleva EY-päätös on tässä mielessä suuri ratkaisu. Koko se tapa, millä Suomi on mukana kansainvälisten suhteiden järjestelmässä tulee muuttumaan. Tällä hetkellä voimme vain yleisesti hahmottaa tulevan kehityksen luonteen, emme osoittaa konkreettisesti päätöksen seurauksia. Mitkään historialliseen dataan perustuvat mallit eivät voi sisältää informaatiota joka mahdollistaisi EY-ratkaisun vaikutusten ennakoinnin. Järjestelmävalinnoilla on selvä erityisluonteensa. Niinpä nyt on syytä tiedostaa millaiseen ex ante tietoon päätös siirtyä merkantilismista liberalismiin oloihin, siis varsinaiseen markkinatalouteen, aikoinaan perustui. Käytettävissä ei ollut mitään numeerisia ennusteita muutoksen vaikutuksista, vaan päätöksiä ohjasi lähinnä kansantaloustieteen klassikkojen ajattelu. Siinä oli kysymys toisaalta merkantilismin kritiikistä, toisaalta siitä, että esitettiin melko täsmälliseltä näyttänyt teoreettinen visio siitä, miten vähemmän säädelty, hajautettua päätöksentekoa soveltava kansantalous toimisi (vrt. *Reinikainen 1991A*, s. 95 — 98). Se, että päätöksentekijät

luottivat tähän, perustui toisaalta klassisen retriikan voimaan, toisaalta merkantilismista saatuihin negatiivisiin kokemuksiin (vrt. *Drucker*, s. 6 — 7). Sitä, mihin valittu järjestelmä johtaisi, ei suinkaan pystytty heti alussa näkemään vaan jatkossa on tarvittu paljon sekä spontaania evoluutiota että kokemuksista oppimista merkitsevää puitesääntöjen kehittelyä.

Edellä sanottu osoittaa suurten päätösten perusluonteen. Ne ovat tyypillisesti *järjestelmäratkaisuja*. Tällaiset ratkaisut perustuvat aina teoreettiseen ajatteluun, yleiseen taloudellisen toiminnan tuntemukseen, arvostelukykyyneen ja luottamukseen siihen, että ne edellytykset joihin omaksutun teorian "suositukset" perustuvat, saadaan toteutumaan myös käytännössä. Tästä on ollut kysymys myös tärkeiden vapaakaupparatkaisujen yhteydessä. Nekin ovat olleet taloudellisen kehityksen luonteeseen vaikuttavia järjestelmäratkaisuja. Mitään empiiristä ennakkoevidenssiä ei ole aluksi ollut tarjolla. Ratkaisuja on ohjannut kansainvälisen kaupan teoriaan perustunut mielikuva siitä, mitä mahdollisuuksia liberaali ulkomaankaupan järjestelmä voisi tarjota. Samalla on tosiasiassa luotettu siihen, että hyödyn realisoitumisen edellytykset toteutuvat myös käytännössä. Klassikoista varsinkin Ricardo piti tosin teorian johtopäätöksiä liiankin ehdottomina lakeina, tajuamatta niiden ehdollisen väittämän luonnetta (vrt. *Hutchison* s. 45 — 51). Myöhemmässäkin ajattelussa tästä on ollut vaikeata irtautua.

Suomen EY-ratkaisu on varsin selvästi juuri tällainen suuri muutos, so. järjestelmäratkaisu, jonka "vaikutuksia" ei ole mielekästä kyseällä pelkistettyjen mallien avulla esim. 10 — 15 vuoden tähtäyksellä. Kysymys on institutionaalisten puitejärjestelyjen pysyvistä muutoksesta, pitkäaikaisista kehitysprosesseista ja jatkuvasta oppimisesta. KESSU-mallin käytön vakavin vaara onkin siinä, että se edistää aivan liian mekanistista käsitystä kansantaloustieteen ja taloudellisen päätöksenteon luonteesta.

5. Kahtiajako järjestelmämuutoksiin ja marginaalimuutoksiin on toisaalta sekin helposti kaavamainen kuten kaikki luokittelut. Muutoksetkin olisi voitava sijoittaa jatkumolle. Nykyisiin integraatoratkaisuihin liittyy myös tietty-

jä marginaalisen muutoksen piirteitä. Niinpä syvenevän integraation suotavuuden vahvan a priori -perustelun muodostaa se, että integraatio on toistaiseksi epätäydellistä. Osoituksena tästä ovat ne selvät hintaerot joita varsinkin koko ETA-ryhmän sisällä on havaittavissa. Vapaakaupan piirin laajentaminen ja ei-tarifipohjaisten kaupan esteiden poistaminen voi eliminoida suuren osan näistä hintaeroista. Kun tuotanto sopeutuu uuteen hintatilanteeseen, lisääntyy koko blokin *staatinnen tehokkuus*. Periaatteessa jokainen maa voi saada osansa tästä hyödyistä. Tämä on teorian valossa niin ilmeistä, että on perin outoa jos sitä on Suomessa vielä erikseen laskelmin todisteltava.

Mittausta tärkeämpää onkin muistaa, että staatinnen gains from trade -argumentti on vain *ehdollinen väittäjä*. Markkinatilanteen muutoksesta voidaan hyötyä vain jos kansantaloudella ja yrityksillä on *transformaatiokykyä*. Pelkkä tehostomuden eliminointi ei riitä, vaan tarvitaan myös sellaista tehokkaan tuotannon ekspansiota joka sitoo vapautuvat resurssit. Ongelma on sitä vaativampi, mitä suurempi on alkuperäinen hintaero. Suomessa perinteisen suojatun sektorin tuotteet ovat kalliita. Tämä merkitsee, että transformaaion tarve on erityisen huomattava ja että potentiaalisen hyödyn realisoiminen edellyttää siis talouden muilta osilta voimakasta ekspansiota. Kilpailukyvyyn vajuus on ts. tällöin suurempi kuin perinteistä avointa sektoria koskeva tarkastelu osoittaa (vrt. Reinikainen 1991B). Tätä ongelmaa eivät VATT-selvityksen kirjoittajat lopultakaan tiedostaneet. Maatalouden tuottajahinnat alenevat VATT-maailmassa puoleen, mutta kaikki sujuu silti kitkattomasti. Tämä vastaa kyllä sitä ricardolaista perinnettä jonka seurailijaksi Hjerppe vastineessaan ilmoittautuu (m.a. s. 77). Ricardolle kaikki käytännössä keskeiset sopeutusprosessit olivat vähäpätöisiä "temporary effects" ja ainoa merkittävä asia oli myöhempi "permanent state of things". Mekanistisesta ajattelutavastaan johtuen Ricardo ei muutenkaan ymmärtänyt ajassa tapahtuvan kehityksen ongelmia eikä abstraktin analyysin ja reaali-maailman suhdetta (vrt. Hutchison s. 53 — 57). Olikin perin yllättävää, että Hjerppe tarjosi ricardolaista viljan hintaan liittyvää teoretisoin-

tia vastaukseksi Haaparannan kritiikkiin. Olti muistettava, että Ricardon selitys liittyi ns. natural wage -teoretisointiin. Tämä omalaatuinen näkemys on nyt syytä kertakaikkiaan unohtaa, sen sijaan että se nyt ohjaa myös valmisteverotuksen muutosten seurausten arviointia.

Transformaaion ongelmaa on päivävastoin lähestyttävä realistisen mikro & makroanalyysin hengessä. Suljetun sektorin avautuminen voi onnistua vain jos hintakilpailukyky on heti alussa hyvä. Prosessin aikana suhteelliset hinnat muuttuvat ja tämän ansiosta voi hintakilpailukyvyyn myöhempiin kehitys sitten olla edullinen. Tuloksena voi toisin sanoen olla kumulatiivinen prosessi hintakehityksen vakautuksen suuntaan. Tämä lienee vastaus myös Haaparannan kilpailukykykysymykseen. Palkkakehitystä ei tällöin voida käsitellä passiivisen ennakoivasti, vaan on kysymys tasapainoehdoista joiden sisällön vasta itse sopeutumisprosessi osoittaa.

6. Mitä paremmin transformaaion ongelma ja kilpailukyvyyn ongelma todellisuudessa tiedostetaan, sitä ilmeisempää toisaalta on, että myös suomalaiset voivat hyötyä odotetusta staatinnen tehokkuuden lisäyksestä. Jos Suomi on EY:n jäsen, on mahdollinen hyöty a priori suurempi kuin pelkän ETA-ratkaisun tapauksessa. Tämän lisäksi syntyy muita hyötyvaikutuksia ja taloudellisen kasvun nopeutumista, jotka merkitsevät *dynaamisen tehokkuuden* lisääntymistä. VATT-raportissakin puhutaan kilpailun kiristymisestä. Dynaamisille hyötyvaikutuksille on ominaista, että ne eivät "näy" vielä alkutilanteen hintaeroista. Toisaalta on harhaanjohtavaa väittää, että näitä hyötyjä olisi mahdollista ex ante kvantifioida, kun ottaa huomioon kuinka monivivahteisesta prosessista on kysymys. Kysymyksessä ovat mm. mittakaavaedut, X-tehostomuden väheneminen, yritysten lisääntynyt innovointikyky, yleinen tekninen kehitys, yksilötason insentiivien muutos, koulutus- ja tutkimuspolitiikka, investointi-ilmapiiiri jne. Koko laajalla EY-alueella näitä vaikutuksia voidaan markkinatalouden historian ja yleisen toimintatavan valossa pitää ilmeisinä. Jonkin Smith-Venables lähestymistavan mahdolliset rajoitteet eivät kumoa tätä yleistä johtopäätöstä (vrt. Haaparanta s. 75). Se, mil-

laiseksi tietyn yksittäisen maan osuus dynaamisista hyödyistä muodostuu, on toisaalta aina periaatteessa eri asia. Siihen vaikuttaa mm. maan suhteellisen edun luonne, esim. vientituotteiden kysynnän kasvuvauhti. On kuitenkin vaikeata uskoa, että Suomen osalle tulevat dynaamiset hyödyt olisivat suuremmat pelkän ETA-ratkaisun tapauksena, verrattuna EY-jäsenyyden tapaukseen. Näyttää myös aiheelliselta arvioida, että dynaamisista hyötyvaikutuksista päästään sitä varmemmin osalliseksi, mitä parempi on talouden kyky saada osansa staattisesta hyödystä. Avainasemassa on siis transformaatiokyky, jonka analyysi muodostaakin yhdyssiteen staattisen ja dynaamisen tarkastelun välille.

Ei siis ole syytä ajatella, että EY-jäsenyydelle ei ole esitettävissä taloudellisia perusteita. Jäsenyyden avulla Suomi pääsee paremmin osalliseksi Euroopan integraation staattisista ja dynaamisista hyötyvaikutuksista kuin pelkän ETA-järjestelyn tapauksessa.

7. On myös otettava huomioon, että EY/ETA -vertailussa ei ole kysymys vain uusien hyötyvaikutusten etsinnästä, vaan myös uhkavien haittojen ja tappioiden torjunnasta. EY-jäsenyyden tavoittelu on myös *järkevää defensiivistä* politiikkaa, jonka avulla turvataan Suomen suhteellinen asema Euroopassa. Tämä ongelma on todellinen vaikka mikään "uusien murien" taakse jääminen ei olekaan uhkamuksissa. On syytä palauttaa mieleen tilanne 1970-luvun alussa. Jos Suomi ei olisi silloin osallistunut muiden Efta-maiden mukana EC & Efta -vapaakauppajärjestelyyn, olisi suomalaisten yritysten vienti esim. Länsi-Saksaan kohdannut samat kaupan esteet kuin aikaisemminkin. Niiden merkitys olisi kuitenkin lisääntynyt kun varsinkin Ruotsin tilanne olisi joka tapauksessa muuttunut. Tällöin olisivat erityisesti kehittyneen suomalaisen tuotannon näkyvät suuresti heikentyneet. Tällöin oli syytä ajatella varsinkin ns. efektiivisen suojan ongelmaa.

EY/EFTA -vertailun yhteydessä on tämä suhteellisen aseman ongelma taas ajankohtainen, joskin uudessa muodossa. Jos muiden Efta-maiden (erit. Ruotsin) ja EY:n rajan merkitys supistuisi, ilman että muutos koskee myös Suomea, heikkenisi suomalaisen tuotannon ase-

ma merkittävästi. Nykyajan kehittyneen verkostotalouden oloissa olisi kysymys sekä käytännön hankaluuksista että imagonäkökohtista.

EY-ratkaisun yhteydessä on ollut syytä ajatella myös aikataulunäkökohtia. Jos ratkaisua olisi tietoisesti lykätty, olisi samalla tietoisesti lisätty epävarmuutta vaiheessa, jossa mitään taloudellisia lisävaikeuksia ei varsinaisesti ole syytä etsiä. Tarve puolustaa oman kansantalouden suhteellista asemaa oli myös aikataulumielessä kiistaton.

8. EY/ETA -vertailuun liittyy kuitenkin myös ongelmia, joita on vaikeata käsitellä edellä korostetun lähestymistavan avulla. Kuten esim. *Ilkka Kajaste* korosti, kehityksessä on kysymys vahvasti muustakin kuin perinteisen vapaakaupan syventämisestä. Taloudellisesti katsoen tuo jäsenyysvaihtoehto erityisesti kolme uutta asiaa:

- (1) Vapaakauppa-aluejärjestelystä siirrytään EY:n tulliliiton piiriin
- (2) kansallisen maatalouspolitiikan tilalle tulee osallistuminen EY:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan (CAP) ja
- (3) Suomikin tulee lopulta osallistumaan talous- ja rahaliittoon (EMU). — EY:n vaikutuksista ei saada kokonaiskuvaa ellei myös näitä uusia haasteita oteta huomioon. VATT-raportin rajoitteita on tässä suhteessa pidettävä perin valitettavina.

Tulliliittokysymyksestä on pääjohtaja *Jermu Laine* esittänyt eri yhteyksissä osuvan tuntuksia asiantuntija-arvioita. Kysymys on vaativasta haasteesta, mutta samalla ns. integraation logiikan valossa välttämättömästä siirtymisestä. Pelkkään vapaakauppa-alueeseen liittyy aina vähitellen ongelmia, jotka voidaan välttää vain tulliliittojärjestelyn avulla. Pitemmällä tähtäyksellä tähän siirtymään ei siis liity mitään pelättävää, vaan saamme tilaisuuden osallistua EY:n politiikan kehitystä koskevaan keskusteluun.

Myös maatalouden ja yleensä elintarviketuotannon tilanteen muuttumista on pidettävä eitaloudellistakin harkintaa edellyttävänä kysymyksenä. Vaikka ei olekaan kysymys siirtymisestä maataloustuotteiden vapaakauppaan, koh-

dataan uudenlaisia tehokkuusvaatimuksia. Hintaerojen supistumiseen liittyvää sopeutumisongelmaa voidaan hyvän transformaatiokyvyn omaavassa taloudessa alustavasti käsitellä laajakantaisena marginaalimuutoksena. Siitä odotettu hyöty on hyötyä ns. kompensatioperiaatteen mielessä. Koko talous voi hyötyä, mutta syntyy myös tappioita. Sopeutusvirikkeiden säilyttämiseksi ei kaikkia menetyksiä voida kompensoida, mutta yleisempien *Good Society* kriteerien valossa on sopeutumisen edistämistä kuitenkin pidettävä yhteisvastuun piiriin kuuluvana asiana. Ei ole syytä unohtaa myöskään omavaraisuuden ei-taloudellisia perusteita. Tehokkuusetuja on menetetty, mutta vastapainona ovat olleet turvallisuusedut ja parempi kriisien siedon kyky. Jos näistä erikoistavoitteista nyt tingitään, on luotettava siihen, että Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne on perustavasti muuttunut. Näin saattaa ollakin, mutta eikö tavoitteeksi olisi silloin otettava todella täysipainoinen osallistuminen kaikkiin EY-keskeisiin järjestelyihin.

Kolmas yli perinteisen vapaakaupan menevä vaikutus on osallistuminen talous- ja rahanunioniin tähtäävään prosessiin. Tässä vaiheessa on luonnollista olettaa, että EMU-prosessi etenee suunnitellulla tavalla, vaikka siihen liittyykin huomattavaa epävarmuutta. Ei ole niinkään varmaa, että esim. D-markka tulee todella katoamaan kuvasta. Jos EMU-hanke kuitenkin etenee, siihen liittyy potentiaalisia pitkän ajan hyötyvaikutuksia. Näistä on VATT-raportissa poimittu mukaan parin prosentin alennus suomalaisessa korkotasossa, olettaen, että tämä vaikutus syntyy jotenkin automaattisesti. Kiinteiden kurssien järjestelmään siirtymiseen tulee kuitenkin liittymään runsaasti todellisia sopeutumisongelmia. On syytä taas perehtyä kultakantajärjestelmän toimintaan ja ongelmiin. Taipumus epäedulliseen inflaatio & työttömyyssuhteeseen ei suinkaan katoa automaattisesti niin, että valuuttakurssien muuttuminen "kielletään". Kysymys on eri kansantalouksien ja yhteiskuntien perustavista rakenteellisista ja institutionaalisista erityispiirteistä. EMU-prosessia olisi lähestyttävä pitkän ajan hyötyjen, sopeutusprosessin ja perusvaarojen tasapainoisen käsittelyn hengessä. Perusvaarana on,

että kokonaistaloudellista tasapainoa joudutaan EMU-kelpoisuuteen pyrittäessä pitkään turvaamaan kireän politiikan ja korkean työttömyyden avulla, mikä johtaa sitten pysyvään investointipessimismiin ja vähitellen siirtolaisuuteen. On valitettavaa, että tämä problematiikka sivuutettiin VATT-raportissa kokonaan. Valuuttaunionihanketta on Suomessa muutenkin lähestytty lähinnä toiveajattelun näkökulmasta. Eräänlaista huippua väärinkäsitysten joukossa edustaa VATT-raportinkin käsitys, että EMU-yhteyden oloissa maamme vaihtotaseongelma ratkeaisi jotenkin automaattisesti. Jos realismi pääsee maassamme vähitellen voitolle, voidaan Suomen mahdollisuuksiin suhtautua myös EMU-näkökulmasta melko luotavaisesti.

Nykytilanteeseen verrattuna merkitsee integraation jatkokehitys muitakin suuria institutionaalisen järjestelmän muutoksia, joiden osalta jäsenyysvaihtoehdon ja ETA-vaihtoehdon ero ei tosin ole kovin merkittävä.

9. EY-asiassa suomalaiset jakautuvat yhä kolmeen ryhmään: on jäsenyyden kannattajia, on sen vastustajia ja on monia, joiden on yhä vaikeata ottaa kantaa. Kannattajat arvostavat luultavasti sekä taloudellisia että ei-taloudellisia perusteluja. Vastustajat taas näyttäisivät arvelevan, että taloudellisesti ei ole kysymys kovin merkittävistä asioista ja perustavat kantansa lähinnä erilaisiin Suomen aseman kehitystä koskeviin, perinteisen taloudellisen analyysin ulottumattomiin jääviin epäilyksiin. Kolmannen ryhmään kuuluvat taas tulleet perustamaan myöhemmän kannanottonsa sekä taloudellisiin että ei-taloudellisiin argumentteihin. Myös ekonomistien käsityksillä voi odottaa olevan merkitystä. Juuri tätä taustaa vasten on tarkasteltava myös Haaparannan käsitystä, että jäsenyysratkaisulle ei ole osoitettavissa taloudellisia perusteluja.

Edellä olen esittänyt, että tällainen käsitys ei ole perusteltu. Jäsenyysvaihtoehdon puolesta puhuvat staattiset, dynaamiset ja defensiiviset taloudelliset argumentit. Niitä tukevat myös edellä kohdassa 8 käsitellyt, integraation nykyiseen kehitysvaiheeseen liittyvät erityisargumentit. Niidenkin valossa jäsenyysvaihtoehdo on ehdollisesti hyvä ratkaisu, jos on mahdol-

lista luottaa oman kansantalouden joustavuuteen ja Euroopan turvallisuuteen. Jäsenyyden taloudellisia perusteluja on pidettävä todellisina, vaikka niitä ei olekaan mahdollista puristaa laskennallisen vaihtoehtoanalyysin muotoon. Tätä toteamusta ei ole pidettävä yleisenä "numerovihamielisyytenä", vaan kysymys on erosta pienten muutosten ja suurten suuntaratkaisujen välillä. Kansantaloustieteessä käsitellään myös ongelmia, joiden yhteydessä numeerisia tuloksia tuottava kvantifiointi on paikallaan. Siihen pyrkimistä ei kuitenkaan voida kohottaa kaavamaiseksi yleisohjeeksi. Yleisohjeeksi sopisi päinvastoin se, että laajamittaiseen laskentaan ei ryhdytä ennenkuin on monipuolisen keskustelun avulla selvitetty onko laskennalliseen arvioon pyrkiminen mielekästä. Tätä keskustelua tosin vaikeuttaa se, että talouspolitiikan esikunnista ei yleensä löydy monipuolista näkemystä. Modernismin hengessä tapahtunut kloonaus on Suomessa pitkäjäli ja se on menemässä yhä pitemmälle.

Toisaalta on torjuttava myös käsitys, että mitään analyysia ei näin ollen tarvitakaan ja että keskeiset ratkaisut voivat perustua päätöksentekijöiden intuitioon. Puhtaasti mikroluonteisten ratkaisujen yhteydessä voi intuition rooli joskus ollakin ratkaiseva. Hyväksi osoittautuvat päätökset ilmentävät kuitenkin aina tosiasiassa myös kykyä ymmärtää yrityksen toimintaympäristön kehityssuuntia ja kykyä arvioida oman organisaation vahvuuksien luonnetta. Koko kansantalouden suurten suuntaratkaisujen tapauksessa on yhteys tutkimukseen aina kiinteämpi. Institutionaalisen järjestelmän kehitystä koskevat päätökset perustuvat ensisijaisesti teoreettiseen hahmotukseen, joka antaa ennakkomielikuvan siitä, millaiselle tielle lähdetään jos tietty vaihtoehto valitaan. Lähdettäessä institutionaalisen järjestyksen merkittävän muutoksen tielle on ajateltava myös niitä edellytyksiä, joiden toteutuessa teoriassa hahmotettu kehitys on mahdollinen. Päätös pyrkiä EY:n jäseneksi on juuri tällainen suuntaratkaisu, jonka taloudellinen suotavuus on kuitenkin ilmeinen. Tämä toteamus ei ole tieteellisen keskustelun ulkopuolelle jäävä mutu-väittäjä, vaan

se vastaa luonteeltaan kokeneen lääkärin esittämää diagnoosia ja hoito-ohjetta. Kummassakin tapauksessa on kannanottojen tiedollinen perusta hyvin monivivahteinen ja väistämättä myös *tacit knowledge* -elementtejä sisältävä. Tietoa ja sen soveltamista merkitsevää päätöksentekoa on näin sängen vaikeata erottaa toisistaan. EY- asiassa ovat eräät poliitikot olleet paremmin tietoisia tästä ongelmasta kuin monet taloustieteilijät. On syytä toivoa, että jatkokeskustelun yhteydessä tulee teoreettisen ajattelun, argumentoivan todistelun ja monipuolisen retoriikan arvo yhä enemmän korostumaan.

Kirjallisuus

- Drucker, Peter (1981): "Toward the Next Economics" teoksessa *The Crisis in Economic Theory*, edited by Daniel Bell and Irving Kristol. New York.
- Haaparanta, Pertti (1992): "Laitos joka osasti sanoo EY", *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 1/1992, 71-76.
- Hjerpe, Reino (1992): "Integraation taloudellisten vaikutusten arvioinnista", *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 1/1992, 77-82.
- Hutchison, T.W. (1979): *On Revolutions and Progress in Economic Knowledge*. Cambridge.
- Kajaste, Ilkka (1992): "Ekonomisteilta ei saa selvää vastausta", *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 1/1992, 87-89.
- Leppä, August (1992): "Metodologisiin ongelmiin ei pidä kompastua", *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 1/1992, 83-86.
- McCloskey, D.N. (1985): *The Rhetoric of Economics*. Madison.
- Meade, J.E. (1955): *Trade and Welfare*. London.
- Reinikainen, V. (1991A): *Yritysten kansainvälistymisen teoria ja syvenevän integraation haaste*. ETLA B 70. Helsinki.
- Reinikainen, V. (1991B): "Integraatioprosessi ja syvenevä kansainvälistyminen", teoksessa *Kansainvälistyvä yritys ja muuttuva Eurooppa*, toimittaneet P. Haavisto, T. Kuitunen ja S. Saralehto. ETLA B 75. Helsinki.
- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (1992): "Suomi Euroopan yhteisön jäseneksi? Taloudelliset vaikutukset". *VATT-julkaisu* 5. Helsinki.